

Marjeta Drobnič

Ne slišiš, kako padajo kaplje moje melanholijske?

Rubén Darío: PESMI O ŽIVLJENJU IN UPANJU

Prevedel Ciril Bergles. Družina, Ljubljana 1997 (Zbirka Tretji dan).

Končno lahko najdemo, ko pri poeziji brskamo pod D, Daríevo samostojno pesniško zbirko v slovenščini. Gre za izbor, ki šteje več kot štirideset pesmi iz njegovih najpomembnejših zbirk, največ jih je iz *Pesmi o življenju in upanju*, od tod tudi slovenski naslov. Darío, *el poeta de América*, kolos španskoameriškega in španskega modernizma, je s svojo neizmerno poetično silo, ki prodira skozi človeka in umetnost, nebesa in pekel, močno vplival tako na svoje sodobnike kot na poznejše rodove ustvarjalcev. .

Modernizem, njegovi zgodnji predstavniki so sicer prav zaradi Daríevega sijaja večkrat zapostavljeni José Martí, Manuel Gutiérrez Nájera in José Asunción Silva, imenujejo literarno smer, ki prevladuje v španskoameriški in španski književnosti v obdobju približno od leta 1880 do 1932 in ki vznikne v Latinski Ameriki kot negativen odziv na prozaični svet, na merkantilistično družbo brez čuta za estetiko, izpraznjenost literature, hkrati pa tudi kot pristen enoten literarni izraz ustvarjalcev raznih španskoameriških držav, studenec, iz katerega zajema tudi Španija. V literaturi mladih avtorjev, "modernistov", kot so jih sprva zasmehljivo

imenovali, je opaziti ideje, ki nosijo pečat očitnega nekonformizma s tedanjo meščansko družbo, ne glede na to, da se zvečine rojevajo prav med buržoazijo. Pozitivistični duh in znanstvenost sta ustvarjala materialistično okolje, v katerem se občutljivi modernisti niso mogli najti, tako da se je iz napetosti med njihovim poetičnim idealom in prozaično stvarnostjo porajal nov svet, vizija, ki je zanje pomenila pravo, vrednejšo stvarnost. Poleg svežih idej o enotnosti in kozmopolitizmu latinskoameriških držav, ki jih je čutiti v modernističnih delih, je bila literatura intelektualcev, kot so bili Martí, Rodó in Darío, zgled za pišočce, saj so z njo pokazali, da je pisateljevanje zavestno in zahtevno delo, ki ne temelji le na nebulozni "inspiraciji", temveč predvsem na obvladovanju poklica in disciplini. Kritiki se nemalokrat zadržijo pri vprašanju "bega modernistov iz obstoječe stvarnosti" le zato, da slednjič lahko ugotovijo, da sploh ne gre za beg, temveč so se avtorji prav s fantazijo in svetovljansko držo znali vdajati užitkom v lepota in bohotnosti tostranskega sveta in se hedonistično potapljali v neizmerna bogastva stvarnosti, ali kot pravi O. Paz: "V Latinski Ameriki so doumeli, da ni moč izreči ničesar osebnega v jeziku, ki je izgubil skrivnost metamorfoze in presenetljivost. Čutijo se drugačne od Špancev in se skoraj nagonno obrnejo k Franciji. Zaslutijo, da se tam ne dogaja nov svet, temveč nov jezik. Prisvojili so si ga, da bi postali bližji sami sebi, da bi bolje povedali, kar hočejo povedati." Modernizem ni bil ne literarna šola ne zgolj literarna smer, temveč način življenja, odnos do bivanja, "splošna tendenca", "veliko gibanje entuziazma in svobode k lepoti" (Juan Ramón Jiménez).

Pri preučevanju modernizma – ena najbolj preučevanih smeri v književnosti špansko govorečega okolja – je literarna teorija posebno iz Daríevega pisanja črpala osnove za ugotavljanje vplivov na modernizem in modernističnih prvin. Kot najpomembnejše vplive na takratno pesnjenje navajajo klasicizem (mitologija, filozofske šole, zlasti pitagorejci), srednjeveško literaturo (španski pesniki), romantiko, parnasovce in simboliste, Walta Whitmana in E. A. Poeja, pri katerih so modernisti našli neusahljiv virec za literarno prenovo, tako tematsko kot formalno. Zanesljivo najočitnejša je tehnična izpopolnjenost njihove poezije, za katero so značilni ali novi ali prenovljeni načini verzifikacije in slogovne inovacije, prav tako izvirni pa so njihovi individualni svetovi, ki razkrivajo afiniteto pesnikov

z vzvišenim, lepim, nenavadnim, eksotičnim in kozmopolitskim; takšno usmeritev je moč najti kot program v vznesenem manifestu (1998), ki ga je sestavil Eugenio Díaz Romero (Darío je zavrnil ponudbo za pisanje manifesta): "Bojevali se, da bo prevladala ljubezen do božanske Lepote, ki jo danes utilitaristične tendence tako pobijajo. Služiti /.../ intelektualni aristokraciji republik španskega jezika." Poezija Rubéna Daría ni izvirna in revolucionarna za španskoameriško književnost le zaradi raznoterosti in nenavadnosti njegovega stiha (širok spekter metričnih oblik, tudi pri sonetu, aleksandrinec, virtuozne izpeljave rim in ritem, s katerim je Darío dosegal posebno muzikalnost) in sloga (izbrano besedišče s književnimi izrazi, tujkami, neologizmi, učinkoviti sintaktični prijemi, neštete retorične figure, zlasti bogata metaforika, in premišljena raba simbolov), s kršitvami pravil vred, za katere se pesnik zaradi posebnih učinkov zavestno odloča, se pravi, na formalni ravni, temveč tudi zaradi tem, ki jih je moč najti v introspektivnih pesmih, v pesmih o umetnosti, pesnjenju, ljubezni in erotiki, pa tudi v pesmih z družbenozgodovinsko tematiko, hvalnicah in priložnostnih pesmih.

V zbirki v slovenščini *Pesmi o življenju in upanju* nam Ciril Bergles predstavlja dober, premišljen in nazoren izbor Daríevih pesmi, ki obsega tako najbolj znana kot tudi najznačilnejša dela umetnikove poezije, in sicer iz vseh obdobj pesnikovega ustvarjanja in iz najpomembnejših pesniških zbirk, pesmi, ob katerih se lahko prepričamo o raznorodnosti tem, bogatem besedišču in metaforiki. Največ pesmi je izbranih iz ene Daríevih brez dvoma najboljših zbirk *Pesmi o življenju in upanju* (*Cantos de vida y esperanza*, 1905), ki pomeni nekakšno prelomnico v pesnikovem ustvarjanju ali pa njegov vrh, zlasti zaradi zrelejšega tona in nemara bolj poglobljenega razmišljanja o človeški eksistenci in umetnosti. Prav tako sijajna je tudi *Klateška pesem* (*El canto errante*, 1907). Iz zgodnejših zbirk *Sinje* (*Azul*, 1888) in *Profane proze* (*Prosas profanas*, 1896) so izbrane pesmi prave za prikaz izhodiščne točke Daríevega pogleda na pesnjenje, hkrati pa so tu njegove teme stalnice, v katere se je čedalje bolj poglobljal. Sonet *Zasledujem obliko*, denimo, razkriva pesnikov napor pri pesnjenju (*Zasledujem obliko, ki je moj stil ne najde*), neulovljivost sveta, ki ga hoče pesnik zaman ujeti v obliko, besedo (*Najdem samo to neulovljivo besedo*), čeprav ve, da taka popolna oblika je (*naznanja ga poljub, na mojih ustnicah*

čaka / na neuresničen objem mилоške Venere), a ker je pesnik le človek, ne zmore odgovoriti na vprašanje, ki mu ga svet postavlja (*in sprašujoči vrat velikega belega laboda*). Ne le zelo znana, temveč naravnost popularna v špansko govorečem okolju je *Sonatina* ("*La princesa está triste ... ¿Qué tendrá la princesa?*", recitirajo otroci, medtem ko se po ulici podijo za žogo), za katero menijo, da je ena ključnih pesmi modernizma z najbolj dognano formalno izpeljavo (sestavljena iz osem šestvrstičnih kitic v aleksandrincu z zunanjjo in notranjo rimo, jezikovno izrazito muzikalna, plastična, barvita, polna simbolike in eksotičnega), pa tudi nekaj drugih pesmi, ki jih vselej lahko najdemo v nepreglednih množicah učbenikov, šolskih priročnikov in študijskih knjig. Svojega vtisa o Daríevem zgodnejšem, sicer virtuoznem leporečju, preskrajni krhkosti princesk, osladnem pridihi v njegovem aristokratizmu, preveliki nenavadnosti okolij, kamor sodi tudi primerno okrašena narava (modernistom nekateri še danes očitajo površinskost, plehkost, osladnost, narejenost, premočan larpurlartizem in hkrati nedorajenost za stvarnejše, tako bivanjske kot družbene probleme itn.), pa nikakor ne moremo ohraniti pri njegovih poznejših stvaritvah, saj njegova poezija postopno spreminja ton, dokler ne postane treznejša, otožnejša, iskrenejša, polnejša, morda bolj zemeljska, čeprav se še zmeraj dviga pod nebesni svod in se napaja v lepoti in sijaju zvezd, v luči božanskega in kozmični usklajenosti, čeprav prvine zvečine ostajajo že znane, naj bodo to princeze in labodi, ali vznesenost in aristokratizem in miti, ali besedna virtuoznost in tehnična izpopolnjenost, res pa usiha nekdanje nagnjenje k zunanjim učinkom (ognjemetna barvitost, blišč, baročnost, muzikalnost). Njegove besede se zgoščajo, dobivajo telo in tehtnost – to pa je bil tudi njegov namen: "Beseda mora slikati z barvo glasu, z vonjem zvezde, uloviti mora dušo stvari" – bržkone prav zaradi zaostritve v njegovem večnem, tudi že prejšnjem zavedanju dualnosti veselje/žalost, svetloba/senca, ljubezen/smrt, angel/zver, obup/upanje, ko so se pesnikov nemir, strah, občutje nemoči in senca postopno spreminjali v čedalje hujšo tesnobo, bridkost in potrnost, občutje usodnosti, ki so prežeti s slutnjo smrti, tako pa je postajalo tudi njegovo upanje bolj utopično in tragično. Čudovite in presunljive so denimo "*Spes*", "*Usodnost*", "*Melanholija*", "*Zlovešča znamenja*", "*Nokturni*", "*Sum ...*", "*Eheu*", prežete z bolečino bivanja, zavedanja, nevednosti, minevanja, ustvarjanja (*/.../ Grem skozi vetrove in viharje, /*

slep od sanj, nor od harmonije. /.../ To je moje zlo. Sanjati. Poezija / je železna srajca, ki jo nosim na duši, / s tisoč krvavimi robovi. S krvavih / trnov padajo kaplje moje melanholije. /.../) Gre za metafizično poezijo zadnjih let, nesporno eno najplemenitejših v španskem jeziku, za katero so značilni "transparentni, preprosti in zveneči stihi, stihi z notranjo glasbo" (R. Darío).

Ne glede na sporno vprašanje, ki razdvaja sodobne prevajalce, ali je danes še smiselno prevajati poezijo s prenašanjem ne le pomenskih vrednosti, temveč tudi njenih slogovnih značilnosti in načinov verzifikacije – morda bi bilo pri Daríevi poeziji smiselno prevajati tudi vse formalne značilnosti le pri zgodnejših pesmih?, nemara ima njegova poznejša poezija tako silno izpovedno moč, da s prevodom brez rim ne izgubimo veliko?, morda bi nekatere pomembne pomenske prvine v pesmi izgubili z ohranjanjem formalnih značilnosti?, ali je modernistično poezijo sploh mogoče prevajati brez njih? – gre pohvaliti prevode oziroma prepesnitve pesmi *Melanholija*, *Usodnost*, *Zlovešča znamenja*, *Jesenska pesem v pomladi*, *Jaz sem tisti, ki je še včeraj ...* (zadnji z malenkostnimi odstopanji od izvirnika pri nekaterih verzih), *Ljubi svoj ritem*, *Venera*, *Poletje*, v katerih najdemo dobre in zanimive slovenske semantične in ritmične ustreznice – zvečine so Berglesove prepesnitve bogate s pomensko polnimi in žlahtnimi besedami – a obenem opozoriti na niz hujših napak in površnosti (nemara včasih tudi uredniških, saj se je večina Daríevih posvetil izgubila?), denimo v pesmih *"Sum ..."*, *"Eheu"*, *Roosveltu*, *Sonatina*.

V spremni besedi k slovenski zbirki nas Ciril Bergles izčrpno seznanja z Dariem kot človekom in pesnikom, njegovim ustvarjanjem, s sintezo znanih ugotovitev literarne zgodovine, teorije in kritike (O. Paz, R. Gullón, I. A. Schulman, R. Gutiérrez Girardot, C. Lozano, G. de Torre itn.) – avtor spremne besede jim prezvesto sledi in si preredko upa poseči v svoje jezikovno zelo bogato besedilo s svojo interpretacijo, analizo in sintezo, a prav ti deli besedila so navsezadnje najboljši in seveda tudi izvirnejši – med katerimi je zaslediti enega zabavnejših paradoksov: "Darío je sovražil politiko" (pozor, tega ne sklepa Bergles; morda je sam Darío kje o sebi napisal kaj podobnega), čeprav je bil "konzul v Argentini, opolnomočeni minister v Madridu, delegat Nikaragve na raznih mednarodnih konferencah". V spremni besedi zapisani podatki o Daríevi poeziji bodo slovenskemu

